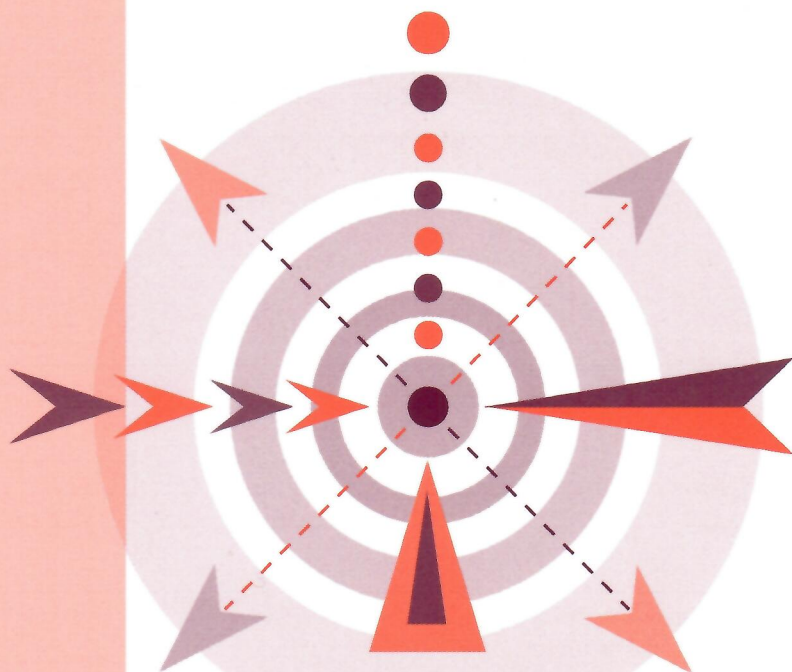

OBRAZI
EDUKACIJE

Pavel Zgaga

BOLONJSKI PROCES

Oblikovanje
skupnega **evropskega**
visokošolskega prostora

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

Pavel Zgaga

BOLONJSKI PROCES

Oblikovanje skupnega evropskega
visokošolskega prostora

CENTER ZA ŠTUDIJ
EDUKACIJSKIH STRATEGIJ

Ljubljana, 2004

Pavel Zgaga

BOLONJSKI PROCES

Oblikovanje skupnega evropskega visokošolskega prostora

Recenzenta: dr. Ivan Svetlik, dr. Zdenko Medveš

Lektorica: Božena Kenig

Za izdajatelja: dr. Cveta Razdevšek Pučko, dekanja

Za založniško komisijo: dr. Janez Krek

Izdala: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani

Oblikovanje naslovnice: Tanja Radež

DTP: Igor Cerar

Tisk: Tiskarna Littera Picta d.o.o. Ljubljana

©2004 avtor

Knjiga je izšla s podporo Ministrstva za šolstvo, znanost in šport.

Po Zakonu o davku na dodano vrednost (Uradni list RS št. 89/98, 7. točka, 25. člen) spada knjiga med proizvode, za katere se plačuje 8 % davek od prometa proizvodov.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

378(4)

ZGAGA, Pavel

Bolonjski proces : oblikovanje skupnega evropskega visokošolskega prostora / Pavel Zgaga. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta, Center za študij edukacijskih strategij, 2004

ISBN 86-7735-080-2

217282304

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. REPRODUCIRANJE IN RAZMNOŽEVANJE DELA PO ZAKONU O AVTORSKIH PRAVICAH NI DOVOLJENO.

Kazalo

Predgovor	5
1. POGLAVJE	
Nastanek bolonjskega procesa	11
1.1 Predzgodovina bolonjskega procesa	11
1.2 Internacionalizacija izobraževanja in problem harmonizacije ...	16
1.3 Od Lizbonske konvencije do Sorbonske deklaracije	21
1.4 Sprejem Bolonjske deklaracije	27
1.5 Na poti bolonjskega procesa	40
2. POGLAVJE	
Od Prage 2001 do Berlina 2003 in naprej	53
2.1 Uradni bolonjski nadaljevalni seminarji	54
2.2 Vloga nadnacionalnih organizacij	68
2.3 Dejavnost na nacionalnih in institucionalnih ravneh	85
2.4 Vloga tematskih mrež in pilotnih projektov	94
3. POGLAVJE	
Tri razsežnosti bolonjskega procesa	115
3.1 Strukturna razsežnost bolonjskega procesa	118
3.2 Socialna razsežnost bolonjskega procesa	137
3.3 Širitev procesa in njegova zunanja razsežnost	156
DODATEK A	
Temeljni dokumenti o bolonjskem procesu	179
The Bologna Declaration (1999; primerjalna objava izvirnika)	181
Magna Charta Universitatum (1988)	187
Lizbonska konvencija o priznavanju (1997)	190
Sorbonska deklaracija (1998)	211
Bolonjska deklaracija (1999)	215
Sporočilo s konvencije visokošolskih zavodov v Salamanci (2001) ...	220

Študentska deklaracija iz Göteborga (2001)	226
Praški komunike (2001)	229
Graška deklaracija EUA (2003)	236
ESIB in bolonjski proces (2003)	243
Berlinski komunike (2003)	257
Priporočilo o priznavanju skupnih stopenj (2004)	269

DODATEK B

Priporočila uradnih bolonjskih seminarjev (2001-2004)	275
1. o stopnjah <i>bachelor</i> (Helsinki, 2001)	278
2. o evropski razsežnosti kakovosti (Amsterdam, 2002)	282
3. o priznavanju v bolonjskem procesu (Lizbona, 2002)	285
4. o razvoju skupnih stopenj (Stockholm, 2002)	289
5. o prenosu in nabiranju kreditnih točk (Zürich, 2002)	293
6. o socialnih razsežnostih EHEA (Atene, 2003)	297
7. o stopnjah <i>master</i> (Helsinki, 2003)	301
8. o kvalifikacijskih strukturah (Kopenhagen, 2003)	304
9. o integriranih kurikulumih (Mantova, 2003)	307
10. o priznavanju neformalnega izobraževanja (Praga, 2003)	311
11. o študentski soudeležbi pri upravljanju (Oslo, 2003)	314
12. o nadaljnjem razvoju skupnih stopenj (Stockholm, 2004)	317
13. o izzivih e-učenja in učenja na daljavo (Ghent, 2004)	319
14. o uporabi učnih izidov (Edinburgh, 2004)	321
15. o orodjih za evalvacijo in akreditacijo (Santander, 2004)	324
16. o javni odgovornosti za visoko šolstvo (Strasbourg, 2004)	326
17. o politikah mobilnosti (Noordwijk, 2004)	330
18. o zaposljivosti v kontekstu bolonjskega procesa (Bled, 2004)	334
19. Dublinski deskriptorji (2004)	337
 Kratice	 341
 Viri in literatura	 343
 Beležka o avtorju	 363

Predgovor

Visoko šolstvo v Evropi ima dolgo zgodovino. Mnoga poglavja v njej so zanimiva le za poznavalce, so pa tudi takšna, ki so temeljito prepletena z glavnimi družbenimi procesi določenega obdobja. V zadnjega pol stoletja je bilo visoko šolstvo vsaj dvakrat opazno v ospredju: najprej – a le kot vrh ledene gore – v dogodkih okrog leta 1968, nato pa še v procesih ob koncu tisočletja, v katerem se je univerza kot institucija rodila. Ta čas smo v novejšem kolektivnem spominu zaznamovali zlasti s političnimi spremembami v srednji in vzhodni Evropi, toda tudi tu je kontekst mnogo širši in sega od *političnih in ekonomskih razsežnosti* (npr. evropsko združevanje, zamisel o »najbolj konkurenčnem in dinamičnem na znanju utemeljenem gospodarstvu sveta« ipd.) do *samorazumevanja sodobnih kultur in teoretskih refleksij* (npr. o znanju v postindustrijski ali informacijski družbi, o njegovem razmerju do ekonomskega razvoja na eni ter družbene kohezivnosti na drugi strani itd.).

V tem kontekstu se je v novejšem času postopoma vzpostavilo zanimanje za *bolonjski proces*. V prvih letih po nastanku (1999) mu ni bila namenjena posebna pozornost, zlasti v akademskih krogih pa je bil spremljan z mešanico nepoznavanja in precejšnje skepse, pred berlinsko konferenco septembra 2003 pa je postopoma dobil vse attribute *nove evropske visokošolske znamke*. Ob visokošolskih temah se kot vse bolj običajna 'sinonima' uporabljata besedi 'Bologna' in 'bolonjski', čeprav ne z znamenito – domnevno najstarejšo – evropsko univerzo ne z mestom, v katerem je bila ustanovljena, neposredno nimata več dosti skupnega. Besedi vse pogosteje uporabljamo v razpravah o evropskih visokošolskih politikah, nacionalnih in institucionalnih strategijah, povezanih z (višjim in) visokim šolstvom ter raziskovanjem, pa tudi z vse širšim spektrom mednarodnih projektov in nacionalnih kurikularnih reform. Ker je v tem mestu desetletje poprej (1988) nastala tudi *Magna Charta Universitatum*, se bo simbolna zveza njegovega imena z (evropsko) univerzo verjetno ohranila tudi v tretjem tisočletju.

V Sloveniji se je širše zanimanje za bolonjski proces začelo po letu 2002, podobno kot drugod po Evropi. Najprej so se na spletnih straneh začela pojavljati pomembnejša gradiva, nato sporočila v medijih ter članki v –

pri nas žal zelo redkih – specializiranih časopisih. To je bil tudi glavni motiv za to knjigo. Na voljo sem imel obsežno dokumentacijo, članke in različne zapiske, ki so se mi nabrali v zadnjem desetletju; gradivo sem temeljito preuredil ali napisal povsem na novo. Osnovni namen tega dela je bil predvsem v orisu nastanka in razvoja bolonjskega procesa v njegovi kompleksnosti, to pa ni dopuščalo posebnega poglobljanja v posebne teme. Kljub pretežno diahronični in na trenutke morda celo memoarski obravnavi pa mi pri tem ni šlo za 'pisanje zgodovine'. Bolonjski proces namreč (še) ni del zgodovine; je del sedanosti. Tudi če do njega zavzamete distanco, ta ni historična. To sem pri pisanju tudi sam čutil kot specifično težavo. Analiziranje najnovejših razprav ter njihovo umeščanje v skoraj napisano 'zgodbo' je bilo podobna avantura, kot pisanje celovite refleksije jutranjika, ki ga berem že leta, a ob kateri bi me motilo, da mi pred hišna vrata vsako jutro prileti nova izdaja. Sprva sem nameraval študijo končati na stopnji, ki je bila dosežena ob berlinski konferenci leta 2003, ko pa sem ta načrt poskušal uresničiti, so mi pomembne novosti nekajkrat dopolnjeni načrt nekajkrat spremenile. Na koncu sem moral sprejeti povsem arbitrarno določen 'etapni cilj': konec leta 2004.

To se nanaša tudi na dva dodatka h knjigi, ki vsebujeta (i)zbrane in prevedene ključne dokumente procesa. Skoraj vsi so prevedeni na novo ali pa sploh prvič (nova 'bolonjska' terminologija je eden izmed resnejših izzivov); slednje velja zlasti za priporočila s t.i. uradnih bolonjskih seminarjev. Dodana je tudi podrobna bibliografija ter seznam kratic, kar bo morda pripomoglo k lažjemu nadaljnemu študiju in poglobljanju v to problematiko. Če se bo mogoče k njej še kdaj vrniti, pa k naslovu verjetno ne bi pripel dodatka 'II. del'. Narava snovi je namreč takšna, da bi prav 'posebno poglobljanje v posebne teme' zaslužiло bistveno večjo in bolj sistematično pozornost. Kolikor je bilo v mejah tega dela mogoče, se jih lotevam že tokrat, še zlasti v poglavju o treh razsežnostih bolonjskega procesa. Naj se nekaterih dotaknem tudi tu.

Bolonjski proces se je začel z zavestnim prepoznavanjem in spoprijemanjem z ugotovljenimi težavami, ovirami in paradoksi visokega šolstva v turbulencah internacionalizacije. V nekaj letih se je razvil v *forum*; v njem se srečujejo in nastopajo mnogi, v marsičem različni govorci. Usmeritve, ki so bile podane na začetku, se med procesom konfrontirajo, razvijajo, 'uglašujejo', preverjajo in dopolnjujejo. Forum, ki je bil najprej medministrska iniciativa, je močno razširil vrste

govorcev: ne le na nove države (2001, 2003), ne le na Evropsko komisijo (2001), pač pa tudi na nevladne organizacije (2001, 2003). V njem je opazen vpliv evropskih akademskih zvez (univerze in drugi visokošolski zavodi, študenti), v zadnjem času pa tudi delodajalskih in sindikalnih organizacij. Ob naslonitvi na t.i. 'odprto metodo koordinacije' drugače tudi ne bi smelo biti. Zato je distanca, ki opazuje ta forum iz slonokoščenih stolpov, samoisključujoča in napačna. Daje bodisi vtis, da je v visokem šolstvu ob vseh sedanjih izzivih vse v redu, ali pa – če je še 'kritična' – vtis, da mu tako ali drugače ni več pomoči.

Ob tem, da je 'bolonjski seznam' še naprej odprt in še sprejema prijave potencialnih govorcev, pa ni mogoče prezreti dejstva, da smo že v drugem polčasu; kakšen bi torej lahko bil končni izid? Seznam že od začetka vsebuje časovno mejo: leto 2010, ko naj bi bil vzpostavljen *skupni evropski visokošolski prostor* (EHEA). Meja se ujema s tisto iz lizbonske strategije. Konteksta sta sicer povezana, a nista povsem ista: ne po krogu držav, ki jih zajemata, ne po razsežnostih, ki jih obravnavata. Podobno širokemu krogu (več kot štiridesetih) držav pa se je leta 1997 že uspelo dogovoriti o novem razumevanju priznavanja kvalifikacij v visokem šolstvu; velika večina podpisnic je konvencijo ratificirala (a še manjka nekaj 'starih' članic EU) in temu razumevanju dala mednarodno pravno podlago. Ali bo 'odprta metoda koordinacije' peljala do podobnega konca?

Rekli smo že, da bolonjski proces ni del zgodovine, ampak sedanjosti. Sedanji pogled kljub temu že omogoča vsaj grobo zaznavanje možnih (etapnih?) ciljev. Minimalistično bi udejanjenje skupnega evropskega visokošolskega prostora lahko pričakovali v obliki sporočila ministrov, ki bi leta 2010 prišlo iz kakega tradicionalnega evropskega univerzitetnega središča: »Naši nacionalni sistemi so si zdaj veliko bližje! (Še vedno pa so različni.)« Maksimalistično pričakovanje pa ne bi bilo mogoče brez bolj zavezujočih evropskih oziroma mednarodnih sklepov; ti bi zagotavljali enotno 'ogrodje' (stopnje, kvalifikacije, kakovost ipd.) v marsičem sicer še naprej različnih izobraževalnih sistemov. Med scenarijema je široko polje vmesnih možnosti. S prvim verjetno nihče ne bi bil zadovoljen, saj bi večino obravnavanih problemov le porinil v nov fascikel (morda z novim etapnim ciljem, npr. »2020«). Drugi je povezan z novim, za Evropo dokaj radikalnim razumevanjem visokega šolstva (in raziskovanja!) kot *nadnacionalne* dejavnosti, kar bi kdo utegnil razumeti tudi kot odpoved tradicijam visokošolskih sistemov kot nacionalnih

CENTER ZA ŠTUDIJE
EDUKACIJSKIH STRATEGIJ

Od izobraževanja pričakujemo stopnjevanje univerzalne narave človeške vednosti, obenem pa tudi ohranjanje različnih vrednotnih sistemov in kulturnih identitet.

So nacionalni izobraževalni sistemi in institucionalni kurikuli, je pa tudi skupno razumevanje, da nam ponuja evropska kulturna različnost veliko prednost in bogastvo.

Ne kot posamezne nacionalne države ne kot njihova skupnost ne moremo uživati prednosti naše kulturne različnosti in različnih tradicij v raziskovanju in poučevanju, ne moremo spodbuditi večje vzajemne mobilnosti in več zaupanja pri priznavanju kvalifikacij in študijskih obveznosti, pri izboljševanju kakovosti in promociji našega znanja v svetu, če bodo naši sistemi še naprej rigidni, če vztrajamo vsak pri svojih posebnostih in ekskluzivnosti.

Bogastvo je cilj; izgraditev skupnih cest je neizogibno potrebno sredstvo.

ISBN 86-7735-080-2

9 788677 350802

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

